

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Іванець Наталії Володимирівни
«Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому
середовищі початкової школи»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Сучасні процеси глобалізації та інтернаціоналізації суспільного розвитку, культурно-цивілізаційне розмаїття світу сприяє появі нових форм культурної активності людей, корегує ціннісні орієнтири особистості і спонукає до використання нових форм і методів міжкультурного спілкування. Сьогодні молодь повинна чітко усвідомлювати як універсальність людського існування, так і відмінності культурних цінностей різних народів.

Рада Європи сприяє створенню необхідних умов для подальшого розвитку національних мов і культур. Виходячи із сучасних потреб мультикультурної особистості та з метою захисту і розвитку національних мов і культур народів Європи, реалізуються положення «Європейської Хартії регіональних мов і мов меншин», яка діє в усіх європейських країнах.

В останнє десятиріччя у зв'язку з міграційними процесами населення з арабського та африканського світу та загостренням ситуації в нашій країні виникає багато проблем, що стосуються міжкультурного спілкування представників різних національностей на теренах окремих країни. Тому надзвичайно важливим завданням мультикультурного виховання є дотримання рекомендацій Ради Європи: «Міжкультурна компетентність для всіх: підготовка до життя в багатоманітному світі» (2012 р.), «Розвиток міжкультурної компетентності через освіту» (2013 р.) тощо.

Тому чітка організація процесу формування мультикультурної компетентності вже у початковій школі, під час якої учні мають можливість набувати проголошених Радою Європи компетенцій, набуває високої цінності і передбачає створення осередків мультикультурної освіти і виховання безпосередньо у школі I ступеня.

З огляду на вище зазначене, стверджуємо, що дослідження Іванець Наталії Володимирівни «Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» виконане на безперечно актуальну тему, оскільки, незважаючи на істотне зростання кількості наукових праць в галузі полікультурного і мультикультурного виховання та розширення їхньої проблематики, питання формування таких необхідних компетентностей в учнів початкової школи та їхня роль у становленні особистості молодшого школяра не було предметом вивчення або окремого аналізу.

Дисертація є складовою теми кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: «Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти до роботи в умовах Нової української школи» (номер державної реєстрації 0116U006075).

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Іванець Н.В., варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

Заслужують на увагу обґрунтовані дисертанткою організаційно-педагогічні умови формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, змодельовано освітній процес школи І ступеня, методичне забезпечення, що спрямовано на пізнання учнями культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності до ефективної співпраці з представниками різних культурних груп і налагодження з ними міжкультурної комунікації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. В результаті ґрунтовного аналізу Наталія Володимирівна закономірно головними методологічними інструментами робить особистісно-орієнтований, компетентісний та системний наукові підходи до процесу формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи. Вона абсолютно справедливо стверджує, що культуровідповідність освіти та виховання – це не тільки передача культури від одного покоління іншому. Вона містить у собі «переплавку» культури попередніх поколінь у внутрішньо-діалогічній свідомості індивіда, що належить до теперішнього покоління. І це твердження не викликає заперечень, тому що відповідає генеральній тенденції розвитку людства на зближення, інтеграцію різних націй і народів при збереженні їх самобутності.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що включає сучасні праці вітчизняних дослідників. Видання, включені до списку використаної літератури, насамперед зарубіжної, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки автора.

Значення отриманих автором практичних результатів, полягає у розробці методичного посібника та програми факультативних занять “Я – мультикультурна особистість” в умовах освітнього середовища початкової школи.

Результати дослідження можуть бути використані класними керівниками, педагогами-організаторами, керівниками гуртків, заступниками директорів шкіл із навчально-виховної роботи, вчителями-предметникам. Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес загальноосвітніх шкіл різних регіонів України.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Зважаючи на актуальність проблематики формування мультикультурної компетентності, рекомендовано запровадити у освітній процес початкової школи програму факультативних занять «Я – мультикультурна особистість» і методiku формування мультикультурної компетентності.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретичні основи формування мультикультурної

компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» дисертантка проаналізувала ступінь розробленості досліджуваної проблеми у сучасній вітчизняній та зарубіжній теорії й освітньо-виховній практиці, схарактеризувала мультикультурність як соціально-педагогічну категорію та визначила особливості формування цієї компетентності у здобувачів початкової освіти в умовах освітнього середовища початкової школи.

Авторка наголошує, що мультикультурна освіта передбачає своєрідний симбіоз звичаїв і традицій. На основі власних спостережень за організацією освітнього середовища початкової школи вона визнає його виховний потенціал щодо мультикультурної освіти і виховання молодших школярів. Він полягає у добровільності, підборі альтернативних форм спілкування як з однолітками, так і з учителями, ініціативності, різноманітності, що дозволяє підтримувати стійкий інтерес учнів щодо етнокультури різних народів.

Саме процес діяльності, заснований на спільності інтересів та цінностей, дисертантка вважає фактором, що сприяє згуртованості школярів та формуванню їхньої громадянської позиції.

У другому розділі – «Діагностика сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи» – Наталія Володимирівна представила критерії, показники та рівні сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи; представила методику, перебіг і результати констатувального етапу дослідження, з'ясувала стан сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи.

Для діагностики рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи було підібрано адекватні діагностичні методики і спеціальні завдання: «Знання національного костюма», «Розповідь про традиції рідного народу», «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинках», «Безлюдний острів», ситуації морального вибору «Як би ти вчинив?». Діагностувальна робота базувалася на принципах одночасного вивчення колективу та особистості й вивчення педагогічних явищ у динаміці.

Констатувальним етапом було охоплено 260 учнів – представників восьми національностей (включаючи українську).

Щодо комунікативної та діяльнісної складових, то спостерігається тенденція до стереотипізації та наявності оцінних суджень учнів у ситуаціях вибору.

Проведений аналіз виявив недостатню спрямованість сучасного освітнього середовища школи I ступеня на формування мультикультурної компетентності учнів.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» дисертанткою обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність методики реалізації організаційно-педагогічних умов і впровадження структурної моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, наведено результати дослідно-експериментальної роботи.

У дослідженні стану сформованості учнів наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту відзначено позитивні зміни в оптимальному та середньому рівнях мультикультурної компетентності учнів початкової школи, з якими які були учасниками різних організаційних, інтерактивних форм роботи і позакласних виховних заходів. Це підтверджує ефективність проведеної на формувальному етапі експерименту роботи з упровадження організаційно-педагогічних умов і структурної моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації висвітлено у 26 одноосібних публікаціях, з яких 9 – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, 1 методичний посібник.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті Н.В. Іванець належним чином розкриті і обґрунтовані у рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію Н. В. Іванець, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, «Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи», вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. Цілком зрозуміло, що дисертантка реалізує компетентнісний підхід відповідно до умов власного дослідження та вбачає його у створенні умов для учнів початкової школи, які ще тільки вчаться орієнтуватися у розмаїтті життєвих ситуацій, вчаться співвідносити наявні у них уявлення про життя з реальними вчинками, конкретною поведінкою (с.54). Варто було б уточнити, про які вже закладені в учнях компетентності йде мова (громадянська, соціокультурна), дати визначення та представити їх зв'язок з мультикультурною компетентністю відповідно до діяльності учня в умовах освітнього середовища початкової школи.

2. У визначенні критеріїв та показників полікультурної вихованості спостерігаються протиріччя. А саме: частина першого, когнітивного критерію, – «усвідомлення себе носієм власної культури» скоріше відповідає комунікативно-діяльнісному критерію. Загальновідомо, що будь яка мова є застосуванням усвідомлених знань. Авторка сама визначає це у змісті комунікативно-діяльнісного критерію: «застосування знань про національну культуру і культурні відмінності у стосунках з людьми».

3. Узагальнюючи результати констатувального експерименту автор пише, що виявлено недостатність розробки науково-теоретичних матеріалів та організаційно-методичного інструментарію щодо організації процесу формування мультикультурної компетентності (с. 118–119), але аналіз планів, методів, форм мультикультурної освіти і виховання не представлено на чинному етапі експерименту.

4. Друга організаційно-педагогічна умова формування мультикультурної компетентності, а саме: інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища початкової школи, на нашу думку, визначена дуже конспективно (с.146), адже в чому полягає необхідність зазначеного змісту залишилося нерозкритим. Бажано було б на основі аналізу здобутих результатів на формувальному етапі педагогічного експерименту конкретизувати ефективність впливу розробленої організаційно-педагогічної умови на формування компонентів мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової освіти.

5. Дисертантка вдало визначає низку методів формування мультикультурної компетентності. Але варто було б звернути увагу на психологічну сторону їхнього впливу на учнів початкової школи. Наприклад, у представлений алгоритм проведення методу «6 капелюхів мислення» та «Фішбоун» додати етап рефлексії дії, інакше це може провокувати незавершеність процесу діяльності; визначити проблемні питання мультикультурної спрямованості, які вирішуються учасниками особисто у методі «діалог країн – саміт держав «Мрії про Україну»»; культурні асимілятори представляти не як загадки для учнів, а метод зіставлення культур на основі розбіжностей певних культурних вимірів, тому що саме на основі їх використання формується вчинок культурної сприйнятливості.

Однак, висловлені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи і не знижують загальну цінність дисертації Іванець Н.В.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Іванець Н.В. дає підстави зробити висновок про те, що її дисертаційне дослідження «Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Достовірність ефективності проведеного Іванець Н.В. експерименту, доцільність визначених організаційно-педагогічних умов, розробленої моделі та методики їх реалізації є цілком обґрунтованими.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Іванець Наталії Володимирівни «Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Іванець Наталія Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки та психології

Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т.П. Кучай завіряю.

Ректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II,
доктор філософії

І. І. Орос